

AGREGA İŞLETMECİLİĞİNİN TÜRK HUKUK SİSTEMİ

İÇİNDEKİ YERİ

AGGREGATE BUSINESS IN TURKISH LAW SYSTEM

Mustafa KULA*

ÖZET

Ülkemizde son yirmi yıl içinde köyden kente hızlı bir nüfus akımının meydana gelmiş olması, bu nüfus hareketinin tabii sonucu olarak inşaat sektöründeki büyüme ve gelişme, yol yapımının hızlanması ve benzer nedenlerle agregaya büyük talepler oluşmuştur. Bu taleplerin, doğa bilincinin gelişmesi, turizmin son yıllarda büyük atak yapması ve benzeri nedenlerle nehirler, deniz kıyıları ve bizzat denizlerden teminini imkansız hale getirmiş bulunmaktadır.

Kalker, dolomit, mermer (mineral olarak) gibi, İnşaat sektörünün agrega ihtiyacına cevap verecek cinsten taşlar ülkemizde bol miktarda bulunmaktadır. Son yıllarda özellikle büyük şehirlerde bu tür kaynaklardan önemli oranda yararlanılmaktadır. Ancak çağdaş bir devlete yakışır bir hukuki düzenlemeye sahip olunmadığından bu tür kaynakları işletip piyasaya süren müteşebbisler sürekli olarak ihtilaflar ve münakaşalar içinde kıvrılmaktadır.

Yaşanan sıkıntıların giderilmesine yönelik çözüm üretilmesi yerine, idare ve yargı makamları tarafından bu ihtilaf ve sıkıntılar derinleştirilmekte ve yenileri eklenilmektedir.

İnşaat sektöründe kullanılan taşlar, aynen madenler gibi tükenebilen doğal kaynaklardandır. En az diğer madenler gibi ekonomik öneme sahiptir. Hatta Maden Kanununda yer bulan birçok madenden daha çok ekonomik önem ve değere sahiptir. Bu nedenle jeotermal enerji kaynakları, yeraltı ve yerüstü madensel su kaynakları, sanayide kullanılan topraklar ve benzeri maddelerle birlikte, Anayasadaki düzenleme de yeniden gözden geçirilip, çağdaş ihtiyaçlar gözetilerek yeniden hazırlanacak bir doğal kaynaklar kanunu çerçevesinde ele alınmalıdır.

Bu çalışmada agregaların (kırmataşın) tabii olduğu mevcut hukuki düzenlemelerle birlikte olması gerekenlere dikkat çekebileceğimi tahmin etmekteyim.

ABSTRACT

Urban area population of Turkey has been growing drastically for twenty years. As a result of improvement in the construction sector and road development demand for aggregate also increased. But this increase in the demand can not be met by rivers beaches and seas due to developments in tourism sector and motivation of preventing natural beauties.

There are plenty of stones that the construction sector needs like lime stone, dolomite, marble. These resources have been largely used in big cities in recent years. Unfortunately entrepreneurs which run these minerals always confront conflicts and debates because of lack of legal regulations. Nobody nor no administration try to eliminate and solve these difficulties in addition, administrative and judicial implementation accelerate the problems.

Stones used by construction sector are consumable natural resources like any kind of mineral, so they are as economically important as others. What's more, mineral law give more importance the stones than most of the other minerals. Therefore legal framework related to stones must be re-regulated within both constitution and Natural Resources law together with geo-thermal energy resources, ground and under ground mineral water resources and land used in industrial purposes.

I try to put the regulation related to aggregate and what should be done in this regard in notice in my work.

* -Maden Müh. (I.T.Ü. Maden Fakültesi)
-Avukat (Lt. Hukuk Fakültesi)
-Kamu Yönetimi Uzmanı (TODAE)

I-GİRİŞ :

Agrega; Beton, yada harç yapmak üzere çimento, katran, kireç, alçı yada başka bir yapıştırıcı maddeyle karıştırılan malzemedir. Agregada, inşaat malzemesinin hacmini, yıpranma ve aşınmaya karşı direncini artırır (Ana Britannica, cilt-1, S.172-173). Ülkemizde en çok kullanılan agregada doğal kum-çakıl (akarsu ve deniz kaynaklı), kırmataş (mıcır), cürflar (doğal ve sınai) ve benzeri malzemelerdir. Doğal agregada kaynaklarının son yıllarda hızla tükenmesi sonucunda, özellikle büyük şehirlerin agregada ihtiyacının kırmataş (mıcır) ile karşılanması zorunluluğu doğmuştur.

Kırmataş üretiminde yararlanılan mineral kaynakları, diğer madenler gibi tükenebilen kaynaklardandır. Mıcır üretimi, taşocağı işletmeciliği ile yapılmaktadır. Ülkemizde taşocağı işletmeciliği iki ayrı mevzuat çerçevesinde yürütülmektedir. Bunun sonucu da iki ayrı kurum tarafından verilen ruhsatla (izinle) yapılabilmektedir. Birincisi, Taşocakları Nizamnamesine dayanılarak İl Özel İdareleri tarafından verilen "TAŞOCAĞI RUHSATI ", ikincisi ise, 3213 sayılı Maden Kanunu'na göre Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Maden İşleri Genel Müdürlüğü'nce verilen "MADEN RUHSATI " dır.

Aynı malzemenin iki ayrı yasal zemine dayanılarak iki ayrı kurum tarafından verilen izinlere konu olabilmesi, uygulamada büyük kargaşalara ve hukuki ihtilaflara neden olmaktadır. Aynı alandaki taşocağına hem maden, hem de taşocağı ruhsatı verilebilmektedir. Yasal düzenlemelerin çok açık ve net olmaması, yasaların uygulanmasıyla görevli kurumların iyi yetişmiş elemanlara sahip olmaması, bu kurumların idari yapısının bir istikrara sahip olmaması, diğer bir deyişle konuya hakim uygulayıcıların mevcut olmaması yaşanan problemlerin çözümü bir yana derinleşerek devamına neden olmaktadır.

Aşağı yukarı 120 yıllık yasal geçmişine rağmen, hala bu konunun istikrarlı bir uygulama zeminine kavuşamamış bulunması bu sektörün gelişmesine engel olmaktadır. İnanıyorum ki toplanan kongre ve benzeri bilimsel platformlardan çıkacak sonuçlar yasama ve yürütme organlarına çözüm için ışık tutacaktır.

II-TAŞOCAĞI İŞLETMECİLİĞİ KONUSUNDA YASAL DÜZENLEMELERİN TARİHİ SEYRİ :

Türkiye yeraltı kaynaklarının işletilerek insanlık ihtiyaçlarını karşılayacak ürünlere dönüştürülmesi çok eskilere dayanmaktadır. Bilinen İlk madencilik MÖ 700 yıllarına dayanmaktadır. MÖ 700 yıllarında madenlerin eritilerek kullanıldığı tespit edilmiştir. Anadolu'dan gelip geçen toplumlar tarafından, bilinçli veya bilinçsiz olarak yeraltı kaynakları kullanılmamıştır.

Ülkemizde bilinen ilk hukuki düzenleme Mecelle'de yer alan bazı hükümlerle yapılmıştır. Münhasıran yeraltı kaynaklarının(madenlerin) işletilmesine yönelik ilk yasa 1858 tarihli Arazi Kanunu'dur. Bu kanunla esas olarak işletilen madenlerden devlet tarafından alınacak vergi ve kesintiler düzenlenmiştir. 1862 tarihli Maadin Nizamnamesi ile madencilik sektörünün işleyişi düzenlenmiştir. Yetersiz kalması üzerine 1869 tarihli Maadin Nizamnamesi yürürlüğe konulmuştur. Bu konuda 1887 tarihinde daha kapsamlı düzenleme getiren Maadin Nizam nam asi yürürlüğe konulmuştur.

Münhasıran taşocaklarının İşletilmesine yönelik olarak ilk ve tek yasal düzenleme 27 Teşrinisani 1303 (1887) tarihinde yapılan Taşocakları Nizamnamesidir. Böylece, yol ve inşaat yapımında kullanılan kum, çakıl, tuğla toprağı ve benzeri maddelerin işletilmesi ile madenlerin arama ve işletilmesi ayrı hukuki rejimlere tabi tutulmuştur. Bu düzenlemelerle madenler merkezi yönetimin, taşocakları malzemeleri yerel yönetimlerini özel idareleri) tasarrufuna bırakılmıştır.

Maden Kanununda 1906,1942,1954,1985 tarihlerinde günün ihtiyaçlarına göre köklü değişiklikler yapıldıysa da, Taşocakları Nizamnamesi, bir iki küçük değişiklik dışında bugüne kadar ilk şeklini muhafaza etmiştir.

III- YERALTI KAYNAKLARININ İŞLETİLMESİNDE MÜLKİYET MESELESİ :

Dünyada yeraltı kaynaklarının mülkiyetini açıklayan ve bu yönde düzenleme getiren iki sistem bulunmaktadır.

1. Doğal Kaynak ve Servetlerin, Arazi Mülkiyetinin Dışında Sayan (Dominai veya Regalien) Sistem :

Bu sisteme dayalı düzenlemelerde arzun mülkiyeti ile yeraltı kaynaklarının mülkiyeti ayrı ayrı düzenlenmiştir. Ülkemizde özellikle madenlerle ilgili mevzuat bu sisteme göre düzenlenmiştir. Anayasamız 168.Maddesinde, " Tabii servet ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için gerçek ve tüzel kişilere devredebilir. " denilerek kesin ve açık bir çerçeve çizilmiştir. Yine 3213 sayılı Maden Kanunu'nda paralel bir hüküm düzenlenerek 4. maddede, "Madenler Devletin Hüküm ve tasarrufu altında olup, içinde buldukları arzun mülkiyetine tabi değildir." denilmiştir.

2. Doğal Kaynak ve Servetleri, Üzerinde veya altında buldukları Arazinin Müttemim Cüzü Sayan (Accession) Sistem:

Bu sisteme göre maden mülkiyeti üzerinde bulunan arazinin mülkiyetine tabidir. Arazinin sahibi, arazinin altında ve üzerinde bulunan madenlerin(doğal kaynakların) de sahibidir. Osmanlı Hukukunda ağırlıklı olarak yeraltı kaynakları, üzerinde bulunan arazi sahibine ait olduğu için, Taşocakları Nizamnamesi ile de taşocağı ruhsatına konu olacak maddelerin tasarrufu arazi mülkiyet sahibine verilmiştir. Daha sonra düzenlenen Anayasalarımız ile "tabii kaynaklar" Devletin hüküm ve tasarrufuna verilmiş. İse de, Taşocakları Nizamnamesinin Anayasa'ya uyumlu hale gelmesini sağlayacak yasal düzenleme yapılmadığından mülkiyet rejimi yönünden Anayasa'ya aykırı bir hukuki düzenleme olarak hayatini sürdürmektedir.

Yukardaki açıklamalardan da görüleceği gibi, Anayasadaki çok açık hükme rağmen doğal yeraltı kaynaklarının mülkiyeti konusunda dünyada geçerli her iki sistem de, Türk Hukuk Sistemi içinde uygulama yeri bulabilmektedir.

IV- HUKUKİ AÇIDAN AGREGA İŞLETMECİLİĞİ :

Şu an geçerli hukuk sistemimiz içerisinde agrega(doğal olarak veya mıcır(kırma taş) kaynağı taşocağı olarak) işletmeciliği, asıl olarak Taşocakları Nizamnamesine göre verilmekte olan ruhsatlarla(izin) mümkün olmakla birlikte, Maden Kanununa göre verilmiş ruhsatlarla yürütülen agrega ocakları da mevcuttur.

1. Taşocaklan Nizamnamesi*ne Göre Agrega İşletmeciliği :

27 Teşrinisani 1303 (1887) tarihinde yürürlüğe konulan Taşocaklan Nizamnamesi, 33 madde olarak düzenlenmiştir. İlk 8 maddesi başvuru şartları ve ruhsata bağlanacak taşocağı malzemeleri (bitahere çıkarılan kanunlarla bu maddelerden bir kısmı Maden Kanu kapsamına alınmıştır) sayılmıştır. 9-17. maddelerle ruhsata başvuru şekli, başvuru şartları ve yapılan müracaatların değerlendirilmesi şekli düzenlenmiştir. 18-22. Maddeleriyle ruhsat ve işletme hakkı karşılığı devlete(608 sayılı Kanun ile özel idarelere) yapılacak ödentiler ve miktarları düzenlenmiştir. 23-28. maddelerle İşletme esnasında alınacak emniyet tedbirleri, bu konuda alınması gerekli izinler ve yapılması gerekli gözetimler ve ruhsatın süresi bitince izlenecek yollar belirtilmiştir.29-31. maddelerde tüzüğe ve yasalara aykırı taşocağı işletmeciliğine uygulanacak cezalar tanzim edilmiştir.32.,33. maddelerde ise yürürlüğe ilgili hususlar düzenlenmiştir.

Taşocaklan Nizamnamesinde, 2/7/1914,12//1925 ve 24/2/1956 tarihlerinde küçük değişiklikler yapıldıysa da ağırlıklı olarak ilk yayımlandığı gündeki şeklini muhafaza etmektedir. Yapılan değişikliklerin en önemlisi, uygulanması Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından yürütülen tüzüğün, Valilikler (özel idareleri) tarafından yürütülmeye başlanıdır. Yine birçok maddede yer alan Bakanlıktan İzin alınması zorunluluğu kaldırılmıştır.

Taşocaklan Nizamnamesi'ne göre ruhsat alınabilmesi için;

a. Özel mülkiyete konu arazi üzerinde alınacak ruhsat için, ya tapunun(mülkiyet hakkının) veya zilyetlik belgesinin (zilyetlik hakkının), ya da arazi sahibiyle yapılmış, en az ruhsat süresi kadar süreyi içeren kiralama sözleşmesinin dilekçeye eklenmiş bulunması gerekmektedir.

b. Hali arazide ve hazine mülkiyetindeki arazilerde alınacak ruhsatlar için, 22/6/1994 tarihinde yayınlanan 543 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yapılan düzenlemeye kadar herhangi bir izne gerek olmadığı halde, bu tarihten sonra Maliye Bakan-lığı'ndan(Millî Emlak Genel Müdürlüğü) öncelikle kiralama yapıp,izin alınması zorunluluğu getirilmiştir. Çünkü bu Kararname'nin 13/b maddesi ile hazineye ait her tür arazinin kiralama yetkisi Maliye Bakanlığı'na verilmiş bulunmaktadır.

c. Orman arazisi içinde olan yerlerde alınacak ruhsatlar için Maliye Bakanlığı ile birlikte 6831 sayılı Orman Kanunu ve bu kanunun 16,17,18 ve 115. maddelerinin uygulanmasını düzenleyen, 7/2/1988 tarih ve 19718 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Yapılacak Arazi Tahsisleri ve Verilecek İzinlere Ait Yönetmelik" çerçevesinde orman idaresinden izin alınması gerekmektedir.

d. Yine varsa askeri makamlar, köy hizmetleri, DSİ, karayolları, belediye, sağlık müdürlüğü, turizm müdürlüğü, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Maden İşleri Genel Müdürlüğü ve benzeri birçok kurumun onayının alınması gerekmektedir.

e. Tüm izin ve onayların alınmasından sonra Çevre Bakanlığı veya mahalli organlarından ÇED olumlu belgesi almak gerekmektedir.

Tüm bu işlemlerden sonra İl Genel Meclisi'nin kararıyla taşocağı ruhsatı verilmektedir. Ruhsat genellikle üç yıllığına verilmekte, süre sonunda aynı işlemler tekrarlanmaktadır. İşlemlerin zorluğu ve uzun bir süre istenmesi nedeniyle hak sahipleri

kendilerini tam bir güvencede görememektedir. Bu nedenle daha güvenceli olan Maden Kanunu şemsiyesi altında çalışmak istemektedirler.

Taşocağı ruhsatlarıyla ilgili işlemler, denetlemeler ve mali hususlar il özel idareleri tarafından yürütülmektedir, özel idareler çoğu yerde konunun uzmanı teknik elemanlardan yoksundur. Tüm bu faaliyetleri yakın zamana kadar İlkokul, şimdilerde de en çok lise mezunu çalışanlarla yürütmektedir. Özellikle büyük şehirler civarındaki ocakların ekonomik boyutu ülkedeki birçok maden ocağının ekonomik boyutundan daha büyüktür. Özel idarelerin çalışma düzeni ve eleman yapısı nedeniyle, taşocaklan idari ve teknik denetimden uzak çalışmaktadır. Hem teknik gereklilikler, hem emniyet gereklilikleri, hem de kaynakların en verimli şekilde işlenmesi ilkelerine genellikle riayet edilmemektedir.

2. Maden Kanununa Göre Agrega İşletmeciliği :

3213 sayılı Maden Kanunu'na göre maden olarak sayılan maddelerin işletilebilmesi için öncelikle maden arama ruhsatı alınması gerekmektedir. Daha sonra yapılan aramalar sonucunda ekonomik olarak işletilebilir maden varlığının tespiti halinde, işletme projesi ile müracaat edilerek maden işletme ruhsatı ve hangi maden bulundu İse, diğer bir deyişle işletilecek maden için işletme izni(Yasaya göre işletme ruhsatından ayrı, işletme ruhsatı ile bağlantılı bir belge) alınması gerekmektedir. İşletilmesi planlanan maden işletmeye hazırlanmamış olup, işletmeye hazırlayabilmek için zamana ihtiyaç varsa, ön işletme projesi hazırlanarak, ön işletme ruhsatı talebinde bulunulur. Bu talep doğrultusunda hak sahibine Ön işletme ruhsatı verilir. Yani Maden Kanuna göre madenlerin işletilmesi aşamasından Önce, madenlerin bulunup işletmeye hazırlanabilmesi için 2.5 yıl süreli arama, 3 yıl süreli ön işletme ruhsatı alabilme hakkı düzenlenmiştir. Maden arama, ön işletme ve işletme ruhsatlarının alınabilmesi için bir başka kurum ve kişilerden izin alınmasına gerek yoktur. Maden ruhsatlarının alınabilmesinin en önemli şartı, aynı alanda daha önceden alınmış bir maden ruhsatının bulunmamasıdır. Ruhsat alındıktan sonra ruhsat kapsamında çalışılabilmesi için, Kanunu'un 7. maddesinde sayılan kurum ve kişilerden, gerekiyorsa izin alınması lazımdır.

Maden İşletme ruhsatı, en çok 60 yıl süre ile verilebilmektedir.Daha az süre için verilse dahi maden varlığı devam ettikçe bu süre uzatılabilmektedir. Bu nedenle Maden Kanunu hak sahiplerine daha güvenceli bir ortam sunmaktadır.

Maden Kanunu kapsamında yapılan agrega işletmeciliğini üç kategoride ele alabiliriz;

a. Maden Kanunu Kapsamında Olan Maddelerin Agrega Olarak Kullanılması:

Maden Kanunu'nda, maden olarak sayılmakta olan perlit, pomza, dolomit,zeolit gibi bazı maddeler kırılarak, ateşte yakılarak ve patlatılarak veya doğal olarak inşaat sektöründe agrega olarak kullanılmaktadır. Bu maddelerin aranması ve işletilmesi için Önce arama ruhsatı alınmakta, madenin boyutunun(rezerv, tenor, derinlik, vb) belirlenmesinden sonra hazırlanacak işletme projesi çerçevesinde "maden işletme ruhsatı ve işletme izni" alınabilmektedir. Maden işletme ruhsatı alan hak sahipleri, Yasa'da sayılan vecibeleri yerine getirdikten sonra, bu Kanun çerçevesinde

çalışabilmektedir. 60 yıla kadar bu Yasa kapsamında yukarıda belirtilen madenleri işletebilmektedirler.

b.Özel İdarelerden Alman "Taşocağı İşletme Ruhsatnamesi"nin Maden Kanunu Kapsamına Alınması :

Maden Kanunu'nun 2. Maddesinin "III-SANAYİ MADENLERİ" başlıklı bendinin son paragrafında, " Yürürlükte olan taşocağı ruhsat sahasında işletmeye elverişli olan maddenin rezerv durumu da dikkate alınarak sanayün hammaddesi veya ihraç konusu olduğu'nun, ruhsat sahibince belgelenmesi halinde bu madde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyla Maden Kanunu kapsamına alınabilir." denilmektedir. Bu maddeye göre sanayi hammaddesi ve ihraç maddesi olan taşlar maden kanunu kapsamına alınabilmektedir.

Bu yolla Maden Kanunu kapsamında işletmecilik yapmak isteyen hak sahiplerinin, öncelikle Taşocakları Nizamnamesi hükümleri çerçevesinde "taşocağı işletme ruhsatı" almış olması gerekmektedir. Daha sonra taşocağı ruhsatı verilen alandaki maddenin ekonomik olarak işletilebileceğini ifade edici, rezervini gösterir işletme projesinin hazırlanması gerekmektedir.

İşletilecek maddenin "ihraç maddesi olduğunu veya sanayinin hammaddesi olduğunu" ispat eden belgeler, taşocağı ruhsatı, hazırlatılan işletme projesi, harç ve teminatla birlikte Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına müracaatla, Maden Kanunu kapsamında çalışma istemi dile getirilir. Bakanlık, yapacağı incelemeler sonunda bu talebi Kanun'a uygun bulursa, kabulü için Bakanlar Kuruluna gönderilir. Bakanlar Kurulu'nca talebi onanmış taşocağı ruhsat sahibine maden işletme ruhsatı verilir.

Bu hak sahipleri artık bundan sonra Maden Kanunu hükümlerine göre çalışırlar.

Bu yolla genellikle çimento, alçı ve kireç fabrikaları taşocağı ruhsatlarını Maden Kanunu kapsamına aldırılmaktadırlar. Bazende şeker fabrikaları ve başka sanayi tesislerine katkı maddesi olarak kırık zonlarda bulunan mermer(mineral) ocaklarından mermer tozu ve benzeri malzeme veren ruhsat sahipleri de bu yolla Maden Kanunu kapsamına geçmektedirler.

c. 15/6/1985 ile 12/6/1987 Tarihleri Arasında Verilmiş Mermer Ruhsatlarına Dayanılarak Yapılan Micir(kırmataş) İmalatı :

Maden Kanunu'nun 15/6/1985 tarihinde yayınlanan ilk şeklinde , "... mermer (kalker, dolomit, kalsit, aragonit, traverten, albatr, diabaz, granit, serpantin ve kesilip parlatılabilen diğer taşlar)..." diye belirtilerek kesilip, parlatılabilen tüm taşların Maden Kanununa göre mermer olduğuna işaret edilmiştir. Bu Kanun'un yürürlük tarihinden sonra, taşocağı ruhsatıyla kendilerini güvencede görmeyen, taşocağı işletmecileri ve Kanun'a dolanarak kendilerine avantaj sağlamak isteyenler, Maden Kanununa göre "mermer" ruhsatı almaya başlamışlardır. Bu durumu farkederek Enerji Bakanlığı yeni bir yasa değişikliği tasarisını TBMM'ne sunarak 12/6/1987 tarihinde yasalasmasını sağlamıştır. Bu yeni düzenlemeyle, ".kesilip parlatılarak kullanılacak olan mermer, oniks mermeri ve diğer taşlar,..." denilerek, mermeri kullanma kıstasıyla birlikte tarif etmiştir. Bu durum bir sonraki paragrafta, " Kesilip parlatılma özelliğini taşımayan kaba

inşaat veya yol yapımı gibi v.s. İşlerde kullanılan taşlar bu kanunun kapsamı dışındadır.' denilerek pekiştirilmiştir.

Yasanın ilk şekliyle, değişiklik yapıncaya kadar alınan ruhsatlara dayanılarak, kesilip parlatma özelliğinin varlığı ileri sürülüp, mermer ruhsatlı alanlarda mıcır(kırmataş) üretilmeye başlanılmıştır.Bu durumdaki işletmecilere uygulanacak işlemlerde tereddüde düşen Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, uygulama konusunda Danıştay 1. Dairesinin istişari görüşüne başvurmuştur. Danıştay 1, Dairesinin 11/10/1989 tarih ve E.1989/123, K.1989/148 sayılı kararında, " ... Her iki hükümde de (3213 sayılı Kanun'un ilk şekli ve 3382 sayılı Kanun İle yapılan değişiklikten sonraki şekli) kesilip, parlatılabilir özellikte özellik olarak kabul edilmiş, sadece değişiklikte kesilip, parlatılabilir özellikte yanarda "kesilip, parlatılarak kullanılacak olan mermer... " denilmek suretiyle kullanma amacına da yer verilmiştir.... Öte yandan, Maden Kanunu'nun önışletme ruhsatı verilmesini düzenleyen 19. maddesinde, arama ruhsat sahibinin arama ve rezerv tespit çalışmalarının olumlu gelişme gösterdiğini, arama ve diğer faaliyetlere bir süre daha devam edilmesiyle daha büyük işletme veya tesis kurma imkanlarının doğabileceğini beyanla önışletme projesi vererek önışletme ruhsatı talebinde bulunabileceği, işlemlerini tamamlayan arama ruhsat sahibinin önışletme ruhsatı almaya hak kazanacağı belirtilmekte, İşletme ruhsatı için müracaat başlıklı 24. maddesinde ise, ruhsat sahibinin arama veya önışletme ruhsatı süresi sonuna kadar ilgili daireye müracaatı ve işletme ruhsatı talebinde bulunması ile İşletme ruhsatı hakkı doğacağı kesin bir anlatımla hükme bağlanmış bulunmaktadır. Görüldüğü gibi koşulların gerçekleşmesi halinde önışletme ve İşletme ruhsatı verilmesi arama ruhsatının tabii bir sonucu olup, ilgili dairenin arama ruhsat hak sahibine önışletme veya işletme ruhsatı vermemek gibi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Bu durumda, 3213 sayılı Maden Kanunu hükümlerine göre mermer arama ruhsatı almış bulunan hak sahibine kullanma amacına bakılmaksızın önışletme veya işletme ruhsatı verilmesinin tabii bulunduğu, ancak bu kanuna göre müracaat ettiği halde işlemlerini 3382 sayılı Kanun'un yürürlüğünden sonra tamamlayıp arama ruhsatı alanların hak sahipliğinin Bu Kanun hükümleri çerçevesinde düşünülmesi, bir başka anlatımla kesilip parlatılma Özelliğinin gözönünde bulundurulması gerektiği mütalaa kılınmakla... " denilmiştir.

Danıştay 1. Dairesinin istişari görüşünde, en azından arama ruhsatını 3382 sayılı Kanun'un yürürlük tarihinden önce alan mermer ruhsat sahiplerinin, kesilip parlatılma özelliği olan tüm taşları işletme hakkına sahip olduğu, kullanma amacına bakılmayacağı, diğer bir deyişle bu ruhsatla mıcır(kırmataş) üretebileceği ifade edilmiştir. Ancak 3213 sayılı kanun döneminde müracaat edip de, 3382 sayılı Kanun'un yürürlüğünden sonra ruhsata bağlanan mermer ruhsat sahiplerinin durumu tam olarak açıklığa çıkarılmamıştır. Son cümlelerdeki 3382 sayılı Kanun ifadesinden sonra " ...bu kanuna göre..." tabirinden yola çıkarak bu durumdaki hak sahiplerinin 3382 sayılı Kanun'a tabi olacağını ileri sürmüşlerdir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ise, "Bu Kanun" tabirinden sonra ifade edilen "...bir başka anlatımla kesilip parlatılma özelliğinin gözönünde bulundurulması gerektiği..." şeklindeki cümleden yola çıkarak mermer ruhsat sahiplerinin kullanma amacına bakılmaksızın kesilip parlatılma Özelliği bulunan her taş işletebileceği yönünde işlem tesis etmiş, Danıştay 8. Dairesi de son zamanlara kadar bu yönde karar vermiştir. Ancak son zamanlarda, önceki kararların aksine 3382 sayılı Kanun döneminde ruhsat alan mermer ruhsat sahiplerinin, ilk müracaatlarının 3213 sayılı Kanun döneminde yapmış olsalar da, 3382 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde üretim yapabileceklerine karar vermektedir.

Danıştay 1. Dairesi'nin kararı, Enerji Bakan lığı'nı n yönlendirmesiyle alınmış Yasa Koyucu'nun amacını aşan hatalı bir karardır. Bu karar kırmataş üretimi piyasasında büyük kaosa ve ihtilaflara zemin hazırlamıştır. Kanun'un gerekçesine ve genel bütünlüğüne bakıldığı zaman görüleceği gibi, "mermer" madeni, salt "mermer mineralini" İçermemektedir. Kanunda sayılan "mermer" mineralojik bir deyim değil ticari bir deyimdir. Kesilip parlatılma özelliğinin plaka ve blok verme özelliğinden bağımsız olarak düşünülmesi ancak zorlama bir mantıkla mümkün olabilir. Maalesef, Danıştay 1. Dairesinin bu görüşü, o anki Enerji Bakanlığı yönetiminin bilemediğimiz bir nedenle yönlendirmesi ile tesis edilmiş, daha sonra bu görüş doğrultusunda uygulama yapan bu Bakan lığı da sıkıntıya sokan, yanlış bir görüştür. Yasa Koyucu kırmataş işletmeciliğini de Maden Kanunu kapsamında değerlendirseydi, yürürlükteki Taşocağı Nizam nemesi'ni İptal eder, veya, 3382 sayılı Kanundaki gibi açık bir düzenleme yapardı. Aynı maddenin iki ayrı yasaya göre ruhsatlandırılmasına yol açacak bir düzenleme yapmazdı.

Danıştay 1. Dairesinin istisnai görüşü hatalı bir görüş olsa da, bu görüş doğrultusunda işlem oluşturulması nedeniyle 3213 sayılı Kanun'un yürürlüğü tarihi ile 3382 sayılı yasa değişikliğine kadar geçen sürede alınmış olan mermer ruhsatları için kullanma amacına bakılmaksızın kesilip parlatılabilen tüm taşların işletilmesi müktesep hak haline gelmiştir. Bu konuda Enerji Bakan lığı doğru davranarak 3213 Sayılı Kanun döneminde ilk müracaatını yapan tüm hak sahiplerini aynı kapsamda değerlendirmiştir. Bu doğrultuda alınmış bulunan ruhsat alanlarına, ikazlara ve yargı kararlarına rağmen özel idareler tarafından taşocağı ruhsatı verilmesi büyük ihtilaflara ve sürtüşmelere neden olmuş ancak, Danıştay 8. Dairesinin yakın zamana kadar oluşturduğu kararlarla bu tür taşocağı ruhsatlarının iptali sağlanmıştır.

Yasa, ilk müracaatı, aynen arama, önışletme ve işletme ruhsatı gibi devredilebilir bir hak olarak düzenlemiştir. Yani, bir ruhsat hakkı, müracaatın Yasa'ya uygun ve ruhsat istenen alanda başka bir kimseye ait maden ruhsat hakkı ve öncelikli müracaat hakkı bulunmuyorsa, ilk müracaatla başlar. Ruhsat hakkı sahibi ilk müracaat anında var olan hak ve vecibelere tabidir. Bu çerçevede 3213 sayılı Kanun döneminde müracaat edip de, 3382 sayılı Kanun değişikliğinden sonra ruhsat alan hak sahiplerinin, aynen 3213 sayılı Kanun döneminde ruhsat alanların sahip olduğu haklara sahip olması gerekmektedir. İlk zamanlar bu doğrultuda karar veren Danıştay 8. Dairesi son zamanlarda bu kararından dönerek, 3213 sayılı Kanun döneminde müracaat edip de ruhsatını sonraki dönemde almış olanların 3382 sayılı Kanun değişikliği ile tarif edilen şekilde tabi olacaklarına karar vermiştir. Örnek olarak Danıştay 8. Dairesinin 25/10/1994 tarih ve E.1993/346 K.1994/2714 sayılı kararında 3213 sayılı kanun dönemindeki müracaatı, hakkı takaddüm ve müktesep hak kabul ederek, aynı alanda özel İdare tarafından verilmiş kırmataş ruhsatını iptal etmiştir. Aynı Dairenin E.1993/ 2765 K.1994/2717 sayılı kararındaysa ruhsat sahibinin ilk müracaatı 3213 sayılı Kanun döneminde olsa da ruhsatın düzenlenmesi 3382 sayılı Kanun döneminde olduğundan micir yapma hakkı bulunmadığı beklini İ m iştir. Aynı günlerde verilen iki karar arasındaki çelişki ortadadır. Burada aynı gün maden arama ruhsatına müracaat etmiş iki hak sahibinden birisi 321 "> sayılı Kanun, diğeri ise 3382 sayılı Kanun döneminde ruhsata bağlandığı göz önüne getirildiğinde, her iki ruhsat sahibinin de şahsi katkısı olmadığı halde, ilgili dairenin işlemi geciktirmesi nedeniyle, bir ruhsat sahibine verilen kırma taş hakkı Öbüründen esirgenmiş olacaktır. Diğer yandan, birisinin maden sahasına özel idare taşocağı ruhsatı veremediği halde, 3382 sayılı Kanun'a göre ruhsat alan diğer hak sahibinin sahasının, blok mermer alınmayan kısımlarına taşocağı ruhsatı verebilecektir. Böyle bir durumdaki

adaletsizlik ortadadır. Mahkeme kararları adalet sağlar, büyük haksızlık ve adaletsizliklerin kaynağı olamaz.

Yukardan buyana sıralamaya çalıştığım gibi, kırmataş sektöründe oluşan en büyük ihtilaflar bu alanda oluşmaktadır. Malesef bu ihtilafların kaynağı Danıştay 1. Dairesinin İstisari görüşü, bu görüş doğrultusunda 8. daire tarafından alınmış çelişkili kararlardır. Diğer yandan il Özel idarelerinin kırmataş üretimine yönelik taşocağı ruhsatlarını verirken Maden İşleri Genel Müdürlüğü ile koordineli hareket etmesi gerekirken, bazı vilayetler bu gerekliliğe riayet etmemektedir.

V- KIRMATAŞ ÜRETİMİNDE YAŞANAN HUKUKİ SORUNLAR

1. Taşocakları Nizamnamesi'nin Uygulanmasıyla İlgili Sorunlar :

Taşocakları Nizamnamesi'nin uygulanmasından doğan başlıca sorunlar, rüsum miktarının belirlenmesi, verilen ruhsatın kısa süreli olması, genellikle 3 veya beş yıl süre için verilen ruhsatların süresi sonunda tekrar temdit garantisine sahip olmaması ve hazineye ait arazilerde ihaleye çıkarılıyor olması gibi konulardır.

Cumhuriyet öncesine raslayan Taşocakları Nizamnamesi, o günlerde var olan ekonomik boyutlara göre hazırlanmıştır. Zaman içinde taşocakları ruhsatlarının 3 veya 5 yıl için verilmesi bir teamül haline gelmiştir. Zamanımızda, taşocağı ruhsatına konu maddelerin işletilmesi, ekonomik olarak birçok madenin işletilmesinden daha önemli bir konuma gelmiştir. Yapılan yatırımların boyutu o kadar büyümüştür ki, 3 yıllık bir işletmeyle bu yatırımların karlı hale gelmesi mümkün bulunmamaktadır. Şayet ocak hazine arazisinde açıldıysa - ki, çoğu işletmeler bu durumdadır- ilk ruhsat sahibinin **bulup** açığa çıkardığı ve işletmeye hazır hale getirdiği kaynak, hiç bir emek harcamayan, o konuda hiçbir araştırma masrafında bulunmayan 3. bir kimseye ihale edilebilmektedir. Birçok idari yargı kararında olduğu gibi, Danıştay 8. Dairesinin E.1992/3391 K.1993/4418 sayılı kararında "Danıştay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 30/11/1963 tarih ve 1963/323 sayılı kararında taşocağı işletme iznini artırma yapmadan yenilemek idaresinin zararına etken olabileceğinden, bu durumun Tüzüğün 28. maddesinde belirtilen sakıncalı durum sayılması gerektiği açıklanarak taşocaklarının işletme süreleri *sonunda* idarece arttırmaya çıkılıp, fazla resim önerene işletme izni verilmesi öngörülmektedir. Taşocağı sahasında birden fazla isteklinin bulunması halinde taşocağının ihaleye çıkarılması gerekmektedir" denilerek konuya açıklık getirilmiştir. Hazine arazilerinin kiralanması yetkisinin Maliye Bakanlığı'na verilmesi yönündeki mevzuat değişikliğinden sonra bu durum daha da kötüleşmiştir. Buradan da görüleceği gibi taşocağı ruhsatı ile kırmataş işletmesi açacaklar için tam güvenceli bir ortam mevcut değildir.

Taşocağı ruhsatının tapulu bir arazide olması halinde böyle bir problem mevcut değildir.

Bazı vilayetlerde, Taşocakları Nizamnamesinin 19. maddesindeki "maktu rüsum" Öne sürülerek, ruhsat talebinde bulunanlardan çok yüksek miktarlarda rüsum istenilmekte, bazen bu yönde dayatmalarda bulunulmaktadır. Danıştay 9. Dairesinin birçok kararında olduğu gibi, E.1982/395, K.1984/1184 sayılı kararında, "Tüzük hükümlerine göre, taşocaklarından çıkartacak maddelerden nispi resim alınması genel ilke olup, maktu resim uygulaması istisnadır, işletmenin maktu resme bağlanabilmesi için, İdare ile ruhsat sahibinin karşılıklı müzakere sonucunda bir karara varabilmesi,

müzakere sonucunda karşılıklı bir anlaşmaya varılmazsa nispi resim alınmaya devam edilmesi gerekmektedir." denilerek konuya açıklık getirilmiştir. Bu kararlara rağmen hala, vilayetlerin husumetini çekmek istemeyen birçok hak sahibi kendilerine "maktu rüsum" adı altında dayatılan paraları ödemektedirler.

Birçok İdari uygulama yanlışlıklar yanında, en önemli sorunlar bu iki konudur.

2- Maliye Bakanlığı Uygulamalarından Doğan Sorunlar :

Taşocağı ruhsat sahipleri, özel mülkiyete konu olmayan arazilerde, orman arazilerinde ve askeri araziler dışında kalan tapusuz, hali arazilerde ruhsat almak istediklerinde 7/8/1994 tarihine kadar Taşocakları Niizamnamesinin hükümlerine göre ruhsat almaktaydı. Aynı araziye başka talipli yok ise sadece rüsum Ödeyerek, arazi orman arazisi ise, arazi kirası ve ağaç bedeli ödeyerek ormandan izin almak kaydıyla ruhsat alıp işletme yapabilmekteydi. Bu tarihte, "Devlete Ait Taşınmaz Mal Satış, Trampa, Kiraya Verme, Mülkiyetin Gayrı Ayni Hak Tesisi, Ecrİmsil ve Tahliye Yönetmeliği"nde değişiklik yapılmasıyla, hali arazide ruhsat alınabilmesi Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü ve taşra birimlerinden bu yerin kiralınması şartına bağlanmış bulunmaktadır.

5/10/1993 tarih ve 186 sayılı ve 25/1/1995 tarih ve 3445 sayılı "Milli Emlak Genel Tebliği" ile bu yerlerin kira bedellerinin nasıl tespit ve tahsil edileceği belirlenmiştir. Bu tebliğe göre kira bedeli = (m3 veya ton olarak taşınmaz malda bulunan malzeme miktarı) X (m3 ve ton olarak malzemenin ocaktaki fiyatı) olarak tarif edilmiştir. Yalın bir mantık ile düşünüldüğü takdirde işletmecinin elde edeceği tüm gelirleri kira bedeli olarak Milli Emlak idaresine ödemesi gerekmektedir. Uygulamada bazı mahalli idareler tarafından işletmeciden elde edilebilecek satış bedelinin kat kat üstünde kira bedelleri istenilmiştir. Hala bu husustaki aksaklıklar sürmektedir. Bu konudaki değerler, hiç taşocağı görmemiş, işletmecilik konusunda bir fikre ve kanaata sahip olmamış görevliler tarafından belirlenmektedir.

Son zamanlarda kira miktarları Milli Emlak Genel Müdürlüğü tarafından otomatik olarak belirlenmektedir. Bu usulde illere göre bir kira skafast düzenlenmediği için taş fiatlarının yüksek olduğu yerlerle düşük olan yerler arasında büyük dengesizliklere yol açmaktadır. Yani İstanbuldaki kiralama ile Hakkarıdeki kiralamalarda aynı ölçüt kullanılmaktadır.

Maliye Bakanlığının, taşocağı ruhsatı almak için kiralama konusundaki İlgili birimleri personeli hala bu konudaki uygulamaları tam olarak bilememektedir. Merkezde bulunan bürokratlar da bu konudaki yetkileri taşradaki birimlere bırakmaya yanaşmamaktadır. Bunun sonucu en ufak kiralama İşi için taleple ilgili evraklar iki kez Ankara'ya gidip gelmektedir. Maalesef 80 vilayetten gelen evrak sınırlı sayıdaki merkez personeli tarafından incelenmekte ve üst makamların onayına hazırlanmaktadır. Tüm bu işlemlerin yapılarak talep sahibine izin verilmesine kadar, çok kuvvetli torpili olmayanlar için bir yıl süre geçebilmekte, bazen takip edilmeyen işlemler için evraklar kaybolarak talepler cevapsız kalabilmektedir. İşletmeciler diğer sıkıntılar yanında kiralama işlemlerini yapabilmek için de bütçelerinden önemli miktarda pay ayırmak zorunda kalabilmektedirler.

3- Çevre Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, DSİ, Köy Hizmetleri ve Diğer Kurum ve Kuruluşlarla Yaşanan sorunlar :

Taşocağı ruhsatıyla kırmatas işletmeciliği yapmak isteyenler, DSİ, Köy Hizmetleri, Karayolları gibi yatırımcı kuruluşlardan, ocak işletilecek alandaki malzemeye bu kuruluşların ihtiyacının olmadığı konusunda izin alması gerekmektedir.

Turizm Bakanlığı'ndan turizm alanı ise, sakıncası olmadığı konusunda yazı alması, özel çevre koruma kurulundan izin alması gerekmektedir. Tüm bunları sağladıktan sonra da ÇED raporu alması gerekmektedir.

Tüm bu problemleri aşarak ruhsat alan yatırımcının gaynsihhi müessese ruhsatı alması gerekmektedir. Gaynsihhi müessese ruhsatı alınmadığı takdirde faaliyet gösterilmesine imkan bulunmamaktadır. Bu çerçevede yatırım yapıp işletme çalıştırmak adeta mayınlı yolda yürümeye benzetilmektedir

4- Birden Fazla Hukuki Hüzenlemeye Tabi Olarak Ruhsat Verilmesinden Doğan Sorunlar :

Baştan buyana anlatıldığı üzere değişik hukuki zeminlerde kırmatas işletmeciliği yapılabilmektedir. Bu nedenle özellikle İstanbul, İzmir ve birkaç başka vilayet idaresi Maden Kanunu'nun Uygulanmasına dair Yönetmeliğin hükümleri ve Enerji Bakanlığının uygulama genelgelerine hiç sayarak, Maden işleri Genel Müdürlüğü ile koordineli ruhsat vermeleri gerekliliğine hiç uymamaktadır. Bunun sonucu, aynı alana hem taşocağı hem de maden(mermir) ruhsatı verilebilmektedir. Danıştay 1. Dairesinin yanlış yorumu sonucu oluşan hukuki durumla, aynı alanda hem taşocağı ruhsatıyla, hem de maden ruhsatıyla kırmatas işletilmesi açılabilir. Bu da hak sahipleri arasında ihtilaflara ve hayal kırıklıklarına neden olmaktadır.

VI- KIRMATAS ÜRETİMİNDE YAŞANAN HUKUKİ SORUNLARIN ÇÖZÜMÜ İÇİN YAPILMASI GEREKENLER :

1- Anayasanın 168. Maddesinde, "tabii servet ve kayalar Devletin hüküm ve tasarrufundadır" denilmesine rağmen, bazı yasalar Anayasa ile uyumlu hale getirilmediğinden bir çok yeraltı kaynağının tasarrufu arazi mülkiyetine bağlı olarak kullanılmaktadır. Bunlardan en önemlilerinden birisi "taşocağı ruhsatı" ile işletilebilecek maddelerdir. Kanaatimce şu anda var olduğu gibi, doğal kaynakları tamamen devletin tekeline alan anayasal bir düzenleme yerine, *bu* hususlardaki çerçevelerin yasalarla belirlenmesine imkan veren daha esnek "bir anayasal düzenleme" daha yerinde olacaktır. Çünkü Dünyamızda mülkiyet hakkı en temel haklardan birisi olarak düzenlenmiştir. Mülkiyeti altındaki gayrimenkulde var olan bir maden veya taşocağı malzemesi, kaynak suyu ve benzeri kaynaklar üzerinde mülkiyet sahibinin herhangi bir hakka sahip olmamasının kamu vicdanında kabul görmediğine inanmaktayım. Diğer yandan birçok gaymenkulü içine alabilecek geniş alanlarda yataklanmış, maden, jeotermal enerji kaynağı, petrol, doğalgaz ve benzeri kaynaklar ve ülke için stratejik Öne sahip doğal kaynakların işletilmesi hakkının devlette bulundurulması elbette daha doğru olacaktır. Ancak bunlardan da mülkiyet sahiplerinin belli yasal zeminlerde yararlandırılmasının sağlanmasında hem mülkiyet hakkının gereği, hem de daha adaletli olacağına inanmaktayım, örneğin bir kimsenin

gayrimenkulu altında ve üzerinde çıkan doğal kaynağın işletilmesinden doğan kardan belli oranda pay almasının sağlanması vicdanlarda doğan rahatsızlıkları yatıştıracaktır

Anayasamızın 168. maddesinde belirtilen "tabii kaynak ve servetlerden" amaçlananın, madenler(taş toprak kaynakları dahil), jeotermal enerji kaynakları, petrol, doğalgaz, akarsu kaynakları ve benzeri kaynaklar olduğuna inanmaktayım. Bunlardan bir kısmı tükenen bir kısmı ise tükenmeyen kaynaklardır. Hepside ülke ve insanlarımız için vazgeçilmez önemde kaynaklar olup, insan yararına en verimli ve etkili şekilde değerlendirilmesi gereken kaynaklardır.

2- Ülkemiz hem katı, hem sıvı, hem de gaz halindeki doğal kaynaklara sahiptir.

Katı doğal kaynaklar, yasal ismiyle madenler ve taşocağı maddeleri olup, Maden Kanunu ve Taşocaklan Nizamnamesi çerçevesinde verilen izinlerle işletilmektedir Sıvı doğal kaynaklar petrol, mineral içeren göl suları, sıcak su kaynakları ve akarsular gibi servetler olup, Petrol Kanunu, Maden Kanunu, ti Özel idaresi Kanunu, Turizmi Teşvik Kanunu ve başka birçok kanunla izne bağlanıp işletilebilmektedir. Gaz kaynakları, doğalgaz, karbondioksit ve jeotermal buhar kaynakları olup, doğalgaz Petrol Kanunu'na göre, karbondioksit Maden Kanununa göre izin alınıp İşletilmektedir. Jeotermal buhar kaynaklarının işletilmesi için ise, hala kesin yasal bir zemin mevcut değildir. Çeşitli mevzuat hükümlerine göre değişik kurumlardan izin alınıp işletilmekte olan jeotermal kaynaklar mevcuttur. Şu anda hazırlanıp Bakanlar Kuruluna sunulmuş "Jeotermal Enerji Kanunu Taslağı" bulunmakta, ancak yıllardır TBMM'e sevk edilerek yasa-laştırılmamıştır. Tüm bu kaynakların işletilmesi direkt veya dolaylı olarak onlarca daha kanun ve diğer mevzuatla da ilgilendirilmiştir. Bunun sonucu olarak, birçok kamu kurum ve kuruluşu jeotermal kaynakların işletilmesinde izin verme ve denetleme yetkisini kendisinde görebilmektedir.

Görüldüğü gibi, doğal kaynak ve servetlerin işletilmesi hakkı ve işletilmesi şekli konusunda tam bir kargaşa mevcuttur. Bu kargaşa hem yetkili merci ve makamın çeşitliliği, hemde uygulama şekli olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm bu kaynaklar, bir, iki istisna dışında tükenebilen kaynaklardır. Ülkemiz ve insanlarımızın ortak malı olan doğal kaynakların en yararlı, verimli ve etkili şekilde işletilmesinin sağlanması gerekmektedir. Tüm bunların gerçekleştirilebilmesi için, bu kaynakların işletilmesi konusunun yeniden değerlendirmeye tabi tutularak, tek bir yasal düzenleme çerçevesinde, tek bir kurum görev ve sorumluluğu altına alınması gerekmektedir. Bu kaynakların hem işletilmesi için gerekli izin verme görev ve yetkisinin, hem de bu izinlerin doğru kullanılmasının sağlanması için denetlenmesi görev ve yetkisinin aynı kurum tarafından yapılması lazımdır.

3- Ülke doğal kaynaklarının en optimal şekilde işletilmesinin sağlanması için ilgili onlarca kanun yerine tek bir "Doğal Kaynaklar" kanunu çıkarılarak, madenler (taşocaklan Nizamnamesindeki maddeler dahil), petrol ve doğalgaz, jeotermal kaynaklar ana başlıklarıyla bu kanun çerçevesinde düzenleme yapılmalıdır. Bu maddelerin işletilmesi için gerekli izinlerin verilmesi ve ilgili denetlemelerin yapılması yetkisi Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına verilmelidir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Bünyesinde oluşturulacak ihtisas birimleri eliyle bu görevlerin ifası en optimal bir şekilde yapılabilecektir.

Doğal kaynaklarla ilgili olarak verilen ruhsatlar, ağırlıklı olarak Ankara'daki kurum ve kuruluşlardan verilmekte, buradan denetim ve kontrole tabi tutulmaktadır. Bu da büyük sıkıntılara yol açmakta bazen bu doğal kaynakların işletilmesinin önünde büyük engellerden birisini teşkil etmektedir. Yapılacak yasal düzenlemelerle, şu anki ülke yönetim şekli çerçevesinde, bir an önce mutlaka tüm illerde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı il müdürlükleri kurulmalıdır. Bu müdürlükler doğal kaynakların ruhsatlandırılmasını, denetlenmesini sağlayabilecek miktar ve yeterlilikteki personel, araç ve gereçlerle donatılmalıdır. Bu çerçevede tüm ruhsatların bölge teşkilatlarına verilmesinin sağlanması gerekmektedir. Merkezde sadece koordinasyonu sağlayacak, maden, petrol ve doğal gaz ve jeotermal ve hidrolik enerji, enerji konularında üç adet birim (mesela, Maden Dairesi, Petrol Dairesi, Enerji Dairesi gibi) oluşturulmalıdır. Bu dairelerin görevi, sadece Bakanlık il birimlerinin arasındaki koordinasyonun sağlanması olmalıdır. Bu kurumlara il birimlerinin işlem ve kararlarının onanması gibi görevler verilmemelidir. Çünkü kısa zamanda tüm önemli kararların kendilerinden bağımsız olarak verilmemesini sağlayarak tüm işlemlerin kendilerinden geçmesini sağlayacaktır. Bu da, bürokrasiden kaynaklanan mevcut sorunlara yenilerinin eklenmesine neden olacaktır.

Doğal kaynakların işletilmesinin mahallinde ruhsata bağlanması ile bu konudaki işlemlerin hızlandırılması sağlanmış olacaktır. Diğer yandan verilen ruhsatların yasa ve hukuka uygunluğu, doğal kaynakların en verimli şekilde işletilmesi, yapılan çalışmaların çevre ve çalışanlar açısından güvenli olup olmadığı, çevre değerlerine zarar vermeden işletme yapılması ve gerekli başka açılardan denetlenmesi mahalli birimlerce daha hızlı ve etkili olarak yapılabilecektir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bünyesinde "Doğal Kaynaklar Üst Kurulu" adında bir kurul oluşturulmalıdır. Bu kurul üyeleri doğal kaynak konularından birisinde uzman (maden, petrol, jeotermal kaynaklar) mesleğini bizzat yirmi veya daha çok yıl icra etmiş mühendislerden oluşmalıdır. Bu kurulun görevi;

a. Bakanlıkta oluşturulan doğal kaynak birimleri ve illerdeki doğal kaynaklarla ilgili Bakanlık il müdürlüklerinin karar ve işlemlerini denetlemek,

b. Doğal kaynaklar il ve merkezi birimlerinin uygulamada düştükleri tereddütler konusunda açıklamalar getirmek, bu birimler arasında uygulamada ortaya çıkan çelişkileri gidermek, bir içtihat makamı olarak yasaların uygulanmasında birlik sağlamak ve bu doğrultuda yasalardaki hükümlerle ilgili olarak görev tarifi yapmak,

c. Doğal kaynakların işletilmesiyle ilgili doğacak yasal boşlukların giderilmesi için yasa ve yönetmelik teklifleri hazırlamak ve benzeri görevleri ifa etmek olmalıdır.

4-Yapılacak yasal düzenlemeyle, I. maddede anlatılan ayasal değişiklik teklifine paralel olarak, işletilecek doğal kaynaklardan, doğal kaynağın çıktığı arazi sahibinin (devlet veya özel şahıs) mutlaka, belli yasal çerçevede istifade ettirilmesi sağlanmalıdır. Bence bu oran, kann petrol, doğal gaz ve jeotermal enerji kaynaklarında %3'ü, madenlerde %5'i, mermer ve şu anda taşocağı ruhsatına tabi ürünlerde %20'si olabilir. Böylece, işletmecinin önünde en büyük engellerden birisi olan, mülkiyet sahibiyle yaşanan ihtilaflar sona ermiş olacaktır. Kamu vicdanında yaşanan, bu yöndeki rahatsızlıklarda ortadan kaldın İmiş olacaktır

5- Yapılacak yasal düzenleme ile doğal kaynakların işletilmesi için verilen izin karşılığında şu anda olduğu gibi kamu adına bir ödenti konulmalıdır. Bu kamu payları, yasada çizilecek çerçevelerle bir oran veya miktarda olabilir. Bu oran veya miktarlar şu anda Maden Kanununda olduğu gibi "kar" ölçütüne bağlanmamalıdır. Maden veya diğer doğal servetlenn üretim miktarına bağlı olmalıdır. Diğer bir deyişle hak sahibi ne kadar üretim yaptıysa, bu üretim miktarına bağlı olarak kamu payı ödemelidir.

Doğal kaynaklardan alınacak kamu paylanmn yansı, yöre halkı yararına kullanılmak üzere, o kaynağın çıkarıldığı yöredeki belediyelere verilmelidir.

VII- SONUÇ :

Hayatın birçok alanında olduğu gibi, Ülkemizde var olan doğal kaynakların işletilmesi hakkı konusunda, hukukî çelişkiler ve büyük problemler yaşanmaktadır .Bu çalışmamla bu problemlere dikkat çekmek istedim. Yaşanan sıkıntıların çözümü, böyle bilimsel zeminlerde varılacak sonuçların, sektörde çalışanların da oluşturacakları güçb¼vlükleri ile mevzuat düzenleyici ve uygulayıcı kuruluşlar nezdinde yapacakları girişimlere bağlıdır. İnaniyorumki, bu toplantıda alınacak kararlar agrega ve kırmataş konusunda yaşanan problemlerin çözümünde etkili olacak, uygulayıcılara ışık tutacaktır.

KAYNAKLAR:

- ÇANGA Halit Erol 1991 Maden Kanunu ve Danıştay İçtihatları- ANKARA
- FINDIKGİL Yavuz 1986 Maden Hukuku - İSTANBUL
- KÜBALI Hüseyin N. 1944 Eski Mevzuatımız ve Maden Mülkiyeti - İSTANBUL
- KULA Mustafa 1995 İl Yönetimi ve Madenlerimiz (master tezi) - ANKARA
- Çeşitli tarih ve sayılı Danıştay Kararları.

